

Vývojová psychologie I

Prezentace z přednášky 1 v JS 2009

Pavel Humpolíček

Psychologický ústav FF MU

VP jako věda

 Postavení v rámci věd

 Předmět

 Cíl

 Metody


 Terminologie

 Teorie


Postavení VP v rámci věd

- ☰ Vztah k ostatním **psychologickým disciplínám** (obecná psychologie, ps. osobnosti, sociální ps., psychopatologie, metodologie)
- ☰ **Hraniční vědecké disciplíny** (filozofie, neurovědy, biologické vědy, etologie)
- ☰ **Aplikace** (klinická ps., poradenská ps., pedagogika, pediatrie, psychodiagnostika, psychoterapie)

Uplatnění vývojového psychologa

 Dětská zařízení


 dětské domovy

 diagnostické ústavy

 ústavy sociální péče

 pedagogicko-psychologické poradny

 poradenská centra

 domovy pro seniory



Předmětné okruhy VP

- ☞ H. Schmidt (1978)-dle časového měřítka:
- ☞ studium **fylogeneze** lidské psychiky (různé druhy živočichů, evoluční řada)
- ☞ studium **antropogeneze** psychiky (vývoj duševna lidí, různé historické etapy a civilizační okruhy)
- ☞ studium **ontogeneze** psychiky člověka (od početí do smrti)
- ☞ studium **aktuální geneze** vývoje psych.procesů

Cíl

- ☰ Poznání souvislostí a pravidel vývojových změn v jednotlivých oblastech lidské psychiky
- ☰ V užším pojetí: studium všech změn, k nimž dochází v průběhu života člověka – evolučních i involučních.
- ☰ Langmeier, Krejčířová (1998):
 1. Popsat vývojové změny, které jsou charakteristické pro určité vývojové stupně.
 2. Z takto popsaných údajů odvodit obecné zákonitosti, které se týkají vývoje základních psychických struktur a příčinných souvislostí v celém průběhu vývoje člověka.
 3. Vytvořit jednotnou teorii, která by dovolovala z malého počtu základních předpokladů odvodit co nejvíce faktů, tj. Umožňovala by vysvětlení pozorovaného a předvídání dosud neprokázaného.

Metodologie


Výzkumné plány (design):

 A. Průřezové

 Longitudinální

 Zrychlené longitudinální

 B. Retrospektivní (Anamnestické)

 Prospektivní (Katamnestické)

Metodologie

Metody:

 Pozorování

 Experiment

 Analýza subjektivních sdělení: rozhovor,
dotazník

 Případová studie

Základní pojmy I

📄 Vývoj

📄 **Psychický vývoj**

📄 Vývojová změna

📄 *Diferenciace*

📄 *Integrace*

📄 *Interiorizace*

📄 *Fixace*

📄 Vývojová krize

📄 Senzitivní fáze

Základní pojmy II

📄 Oblasti psychického vývoje:

- 📄 1. Biosociální vývoj
- 📄 2. Kognitivní vývoj
- 📄 3. Psychosociální vývoj

📄 Činitele psychického vývoje:

📄 dědičnost, faktory vnějšího prostředí

📄 *(související pojmy: genotyp, fenotyp, socializace)*

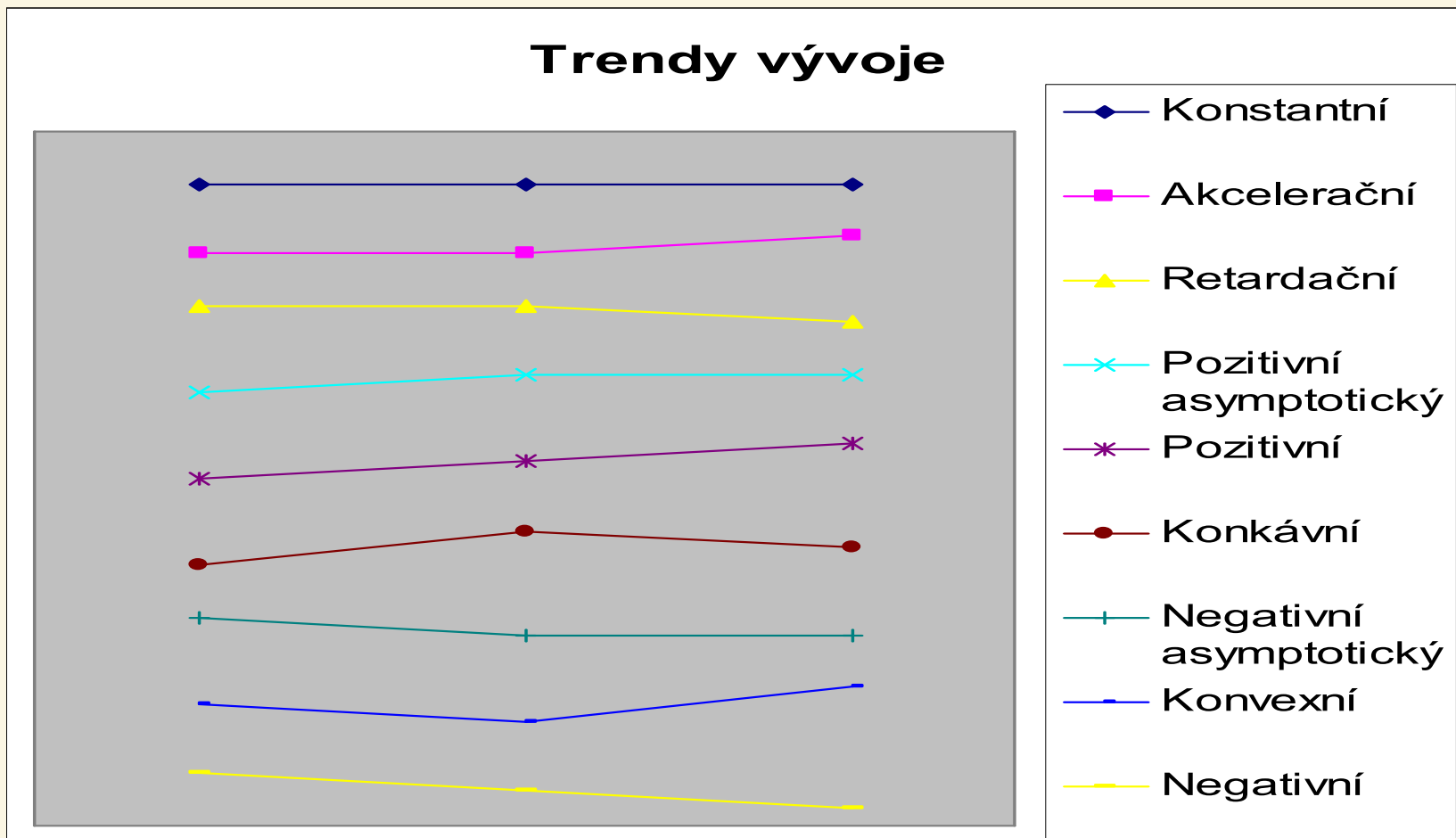
📄 Způsob realizace psychického vývoje:

📄 zrání, učení

Modely vývoje

Průběhové modely vývoje pro třístupňové vývojové gradienty

(Švancara, 1973)



Periodizace životní dráhy člověka

- 📄 Rozčlenění životní dráhy člověka na určité fáze
- 📄 ? 1 kritérium (které) x více kritérií
- 📄 starší x novější periodizační systémy
- 📄 principy periodizace

Periodizace životná dráhy člověka

Švancara (1978)	Vágnerová (2000)	
Prenatální období (početí až narození)	Prenatální období	Fáze oplození (0. – 3.t)
		Embryonální období (4. - 12. t)
		Fetální období (12.t - narození)
Novorozenecké období (do 6 týdnů)	Novorozenecké (přibližně 1 m)	
Kojenecké období (do 1 roku)	Kojenecký věk (do 1 roku)	
Batolivý věk (1-3)	Batolecí věk (1-3)	
Předškolní věk (3-6)	Předškolní věk (3-6)	
Školní věk (6-11)	Školní věk	Raný školní věk (6/7-8/9)
		Střední školní věk (8/9-11/12)
		Starší školní věk (11/12-15) = Pubescence
Pubescence, dospívání (11-15)	Pubescence	
Adolescence (15-20)	Adolescence (15-20)-ind. variabilita	
Mladá dospělost (20-30/32)	Období mladé dospělosti (20-35)	
Střední dospělost (30/32-46/48)	Období střední dospělosti (35-45)	
Stárnutí (46/48-65)	Období starší dospělosti (45-60)	
Stáří (65-)	Období raného stáří (60-75)	
Vysoký věk (75 -)	Pravé stáří (75-)	

Vývojové teorie

1. Teorie determinace duševního vývoje

 a) Teorie empiristické (exogenistické)

 b) Teorie nativistické (endogenistické)

- Racionalistické

- Iracionalistické (instinktivistické, hedonistické)

 c) Teorie interakční (syntetické, dialektické)

2. Teorie periodizace duševního vývoje

3. Teorie individuace duševního vývoje

„Nature versus nurture“

📄 Environmentalismus x Hereditarismus (F. Galton)

📄 zkoumání dvojčat: Lurija, Švancara, Eysenck

📄 konvergence směrů - 3 hypotézy (Švancara):

1. Gaussova křivka

2. Psychické stavy x chování v sociálním kontextu

3. Stupeň vývoje

Nejznámější vývojové teorie (Periodizace vývoje)

- ☞ S. Freud - Teorie psychosexuálního vývoje
- ☞ E.H. Erikson - Epigenetická stádia
- ☞ M. Mahlerová – Teorie psychosexuálního zrání (do 3 let věku)
- ☞ J. Piaget (vývoj myšlení, t. morálního vývoje)
- ☞ L. Kohlber (t. morálního vývoje)
 - C. Gilliganová (t. morálního vývoje)

Ontogeneze lidské psychiky

Periodizace, jednotlivá vývojová období, související poznatky

Prenatální období

Ve fyziologické podobě trvá přibližně 9 kalendářních měsíců (10 lunárních m.).

3 fáze PO:

1. Fáze oplození - Blastemové o. (0 - 3t. od početí)
2. Emryonální obd. (4 - 12 t.)
3. Fetální obd. (od 12. t.)

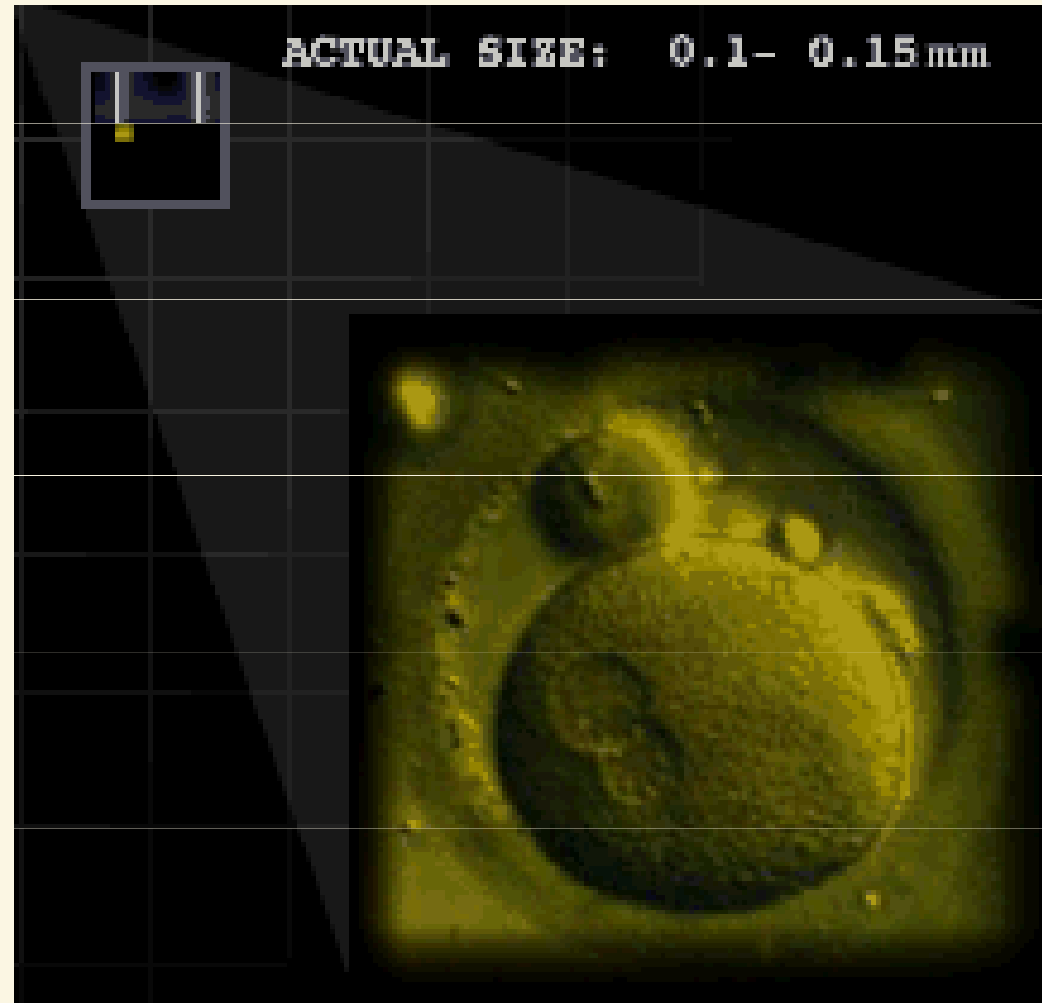
Fyziologický porod probíhá mezi 38. - 42. týdnem od oplození vajíčka.

Základní dělení

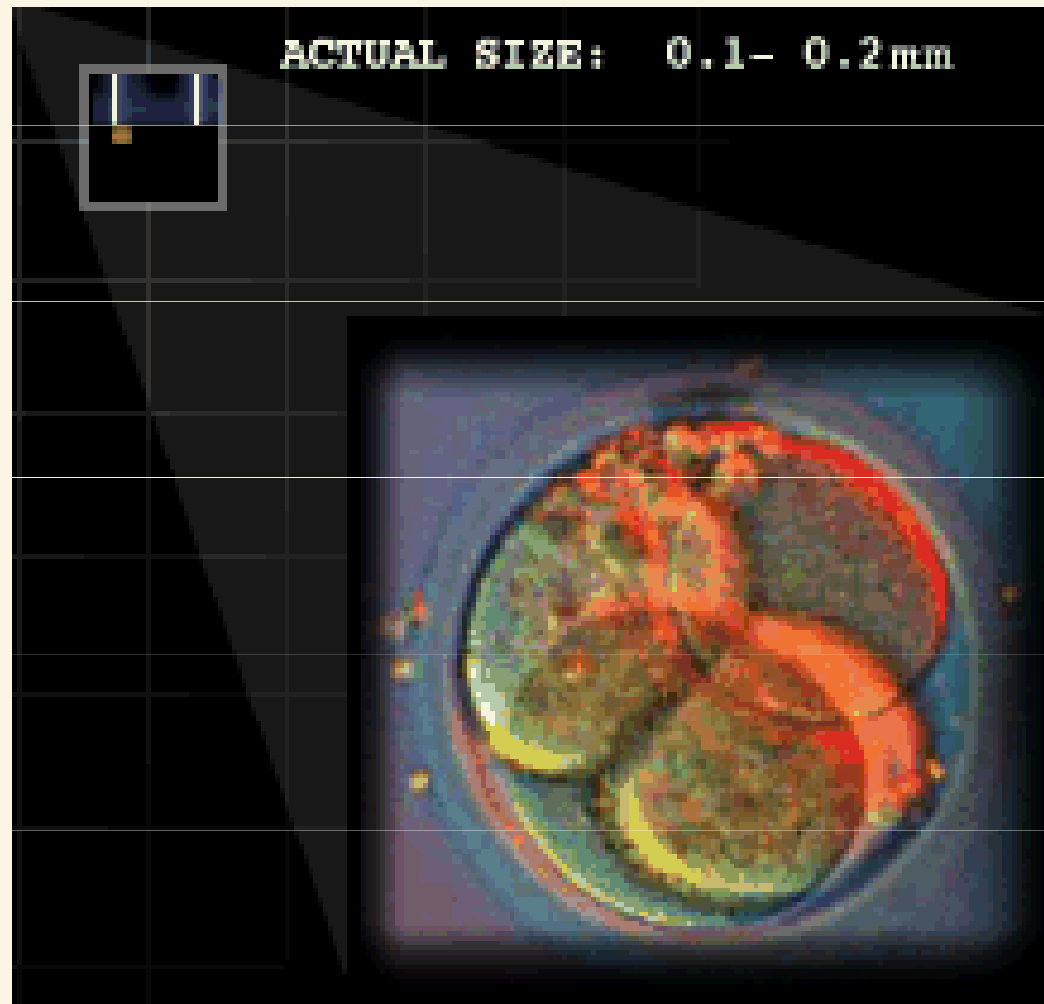
Období blastemové

- oplození,
- uhnízdění blastocysty,
- vytvoření zárodečných listů.

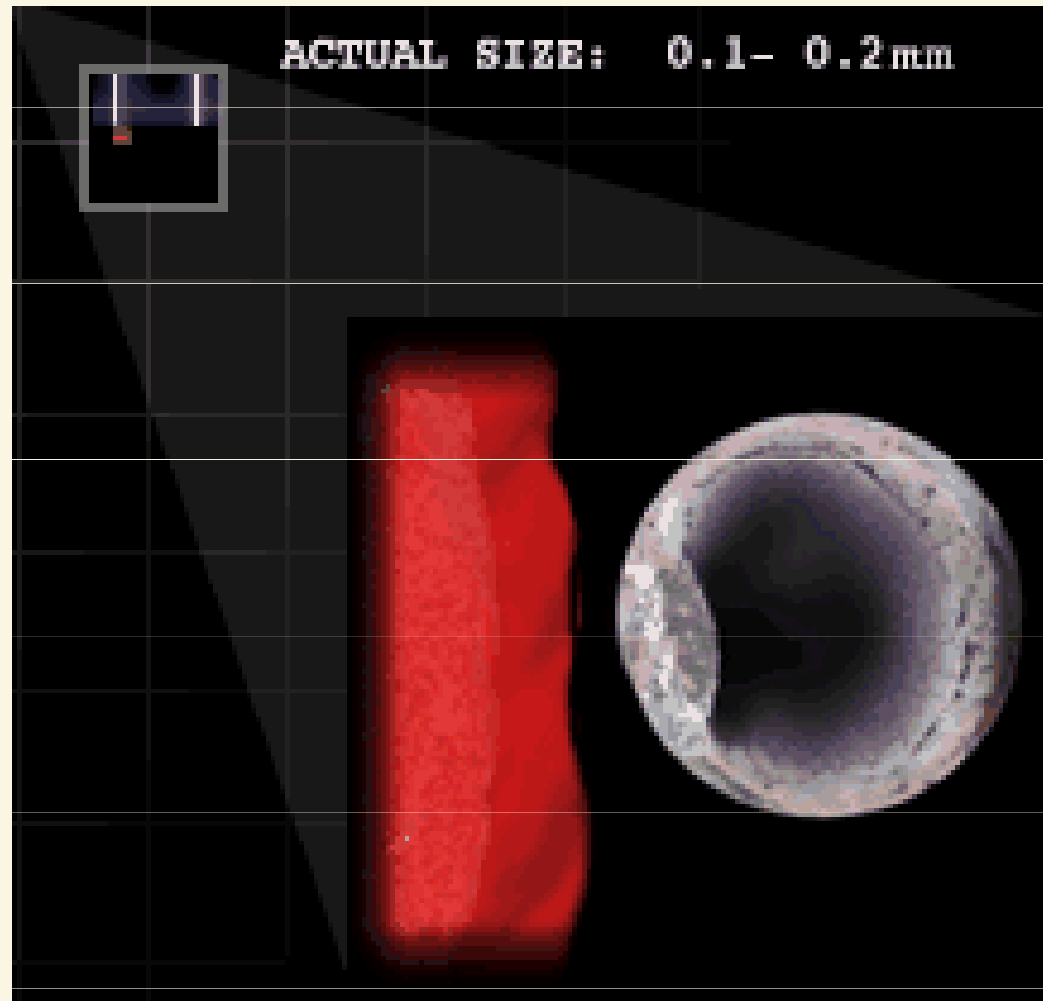
1. den



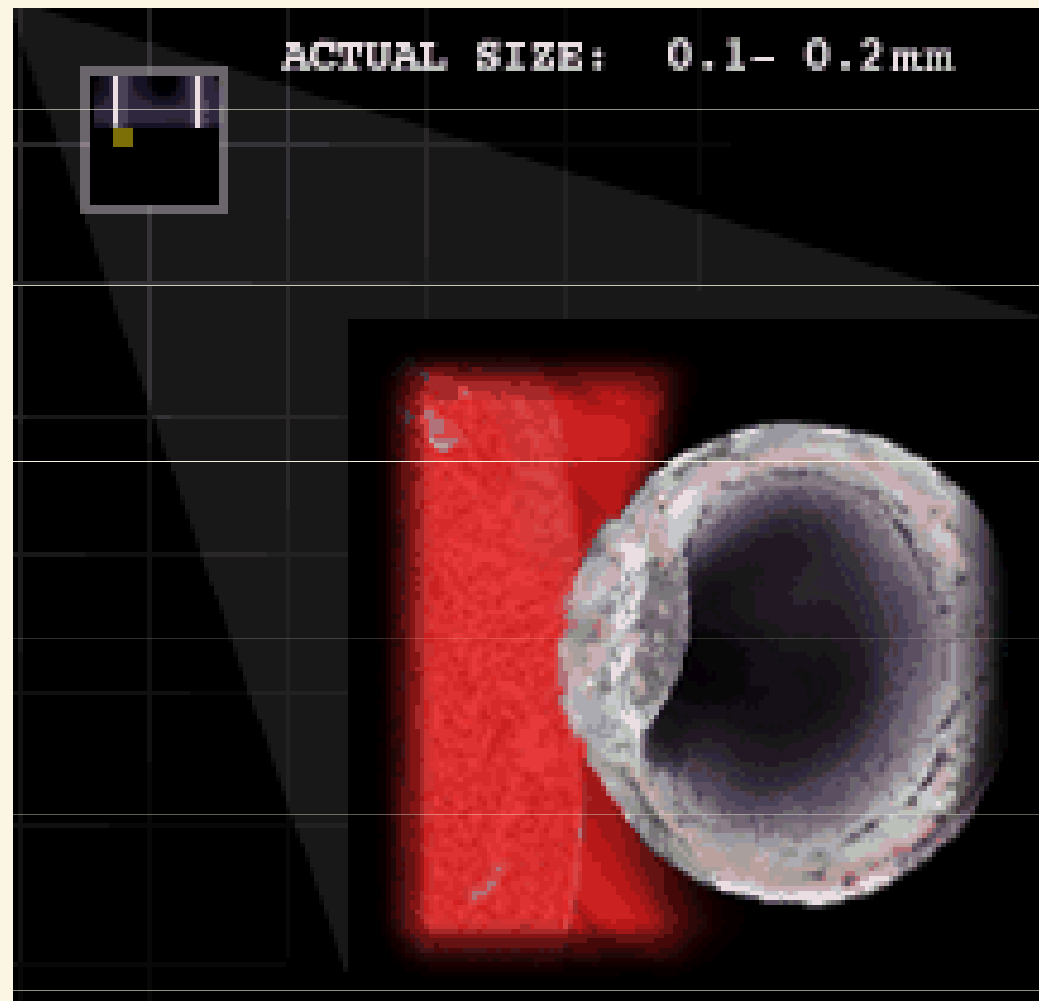
1,5 - 3 dny



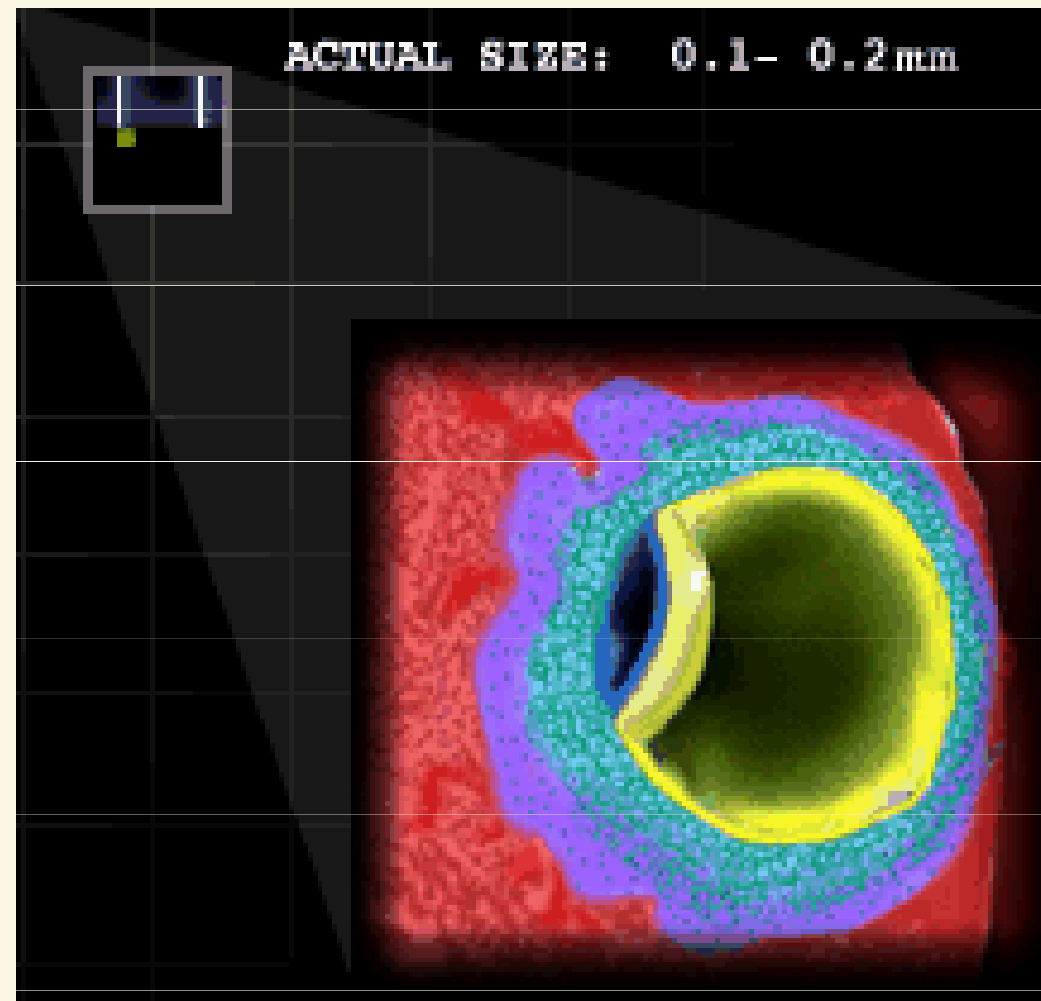
4 dny



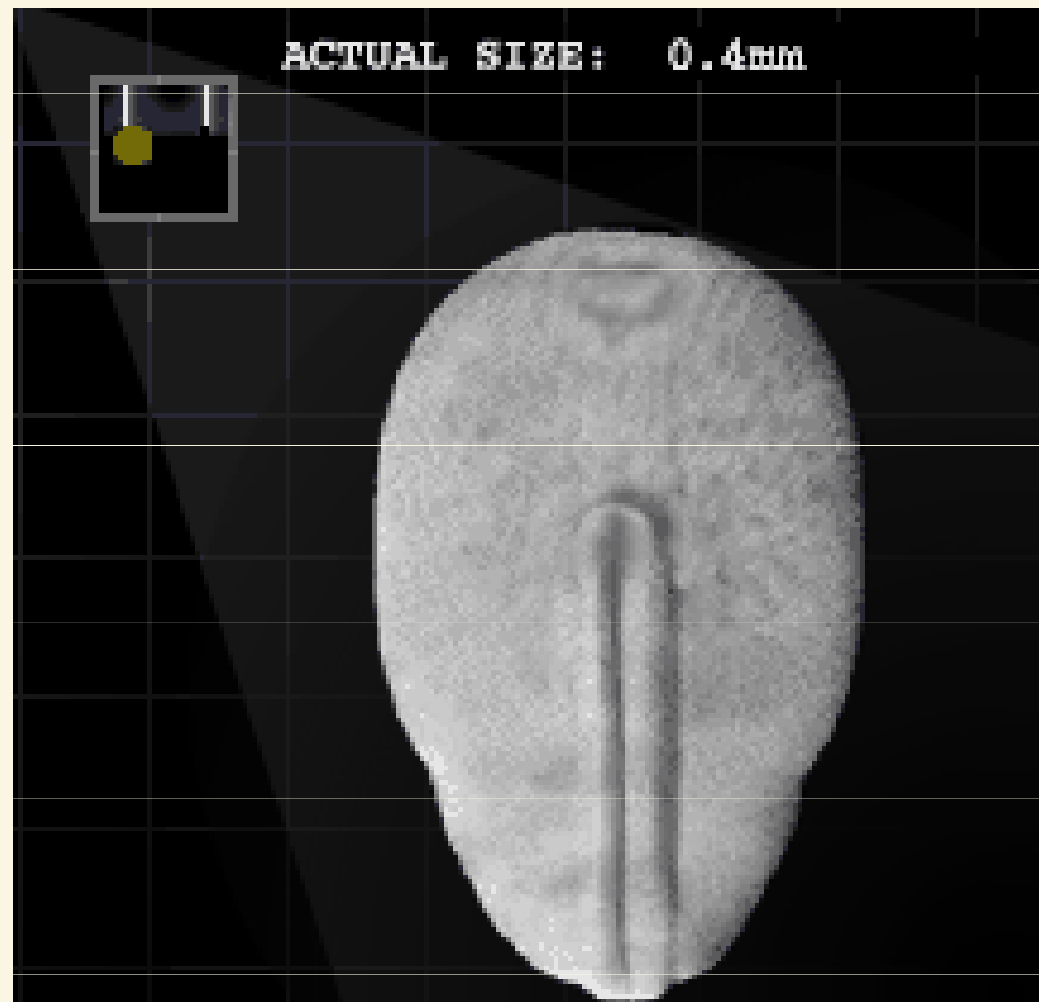
5 - 6 dnů



7 - 12 dnů



16 dní



3 zárodečné listy

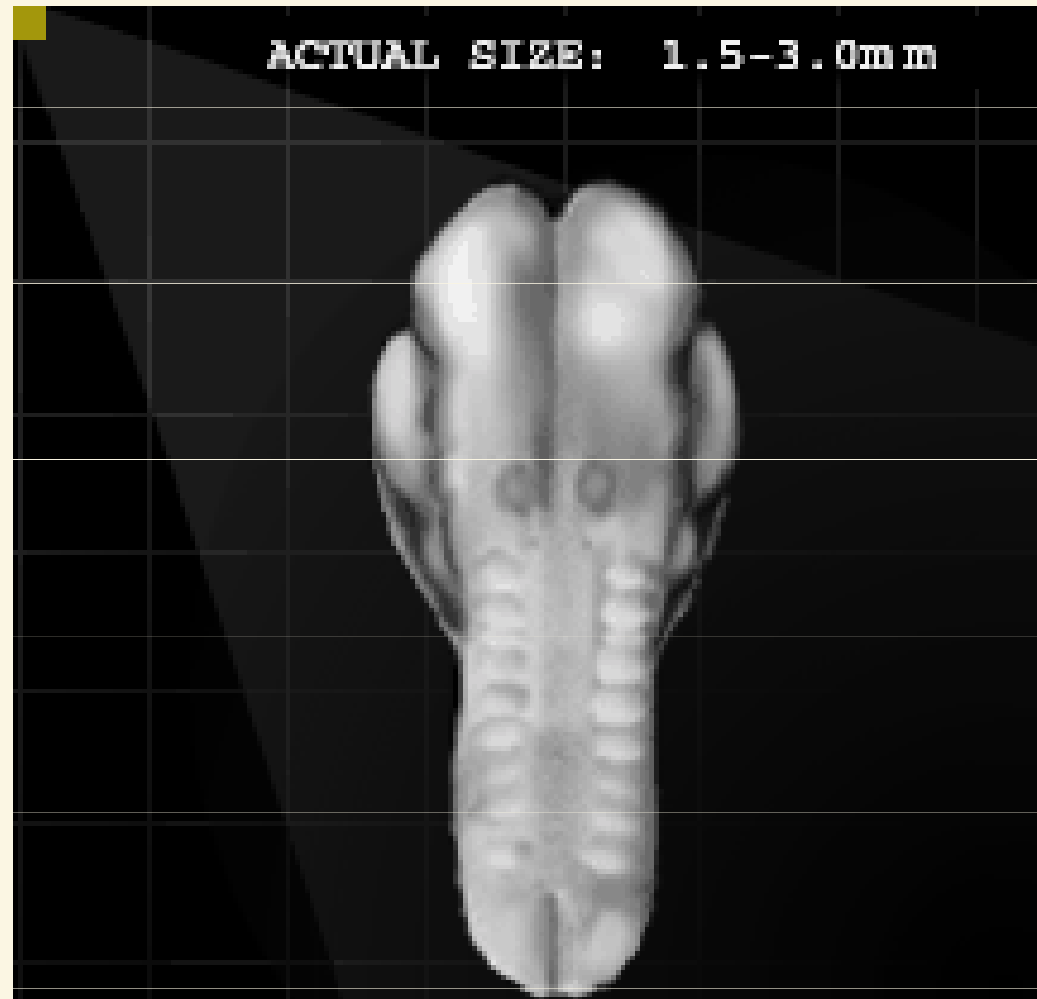
Ektoderm: kůže, vlasy, nehty, zuby, nervový systém

Entoderm: plíce, slinivka

Mezoderm: svaly, kostra, cirkulační a vylučovací systém

Blastemové období trvá do konce 3. - 4.týdne.

21 – 23 dní

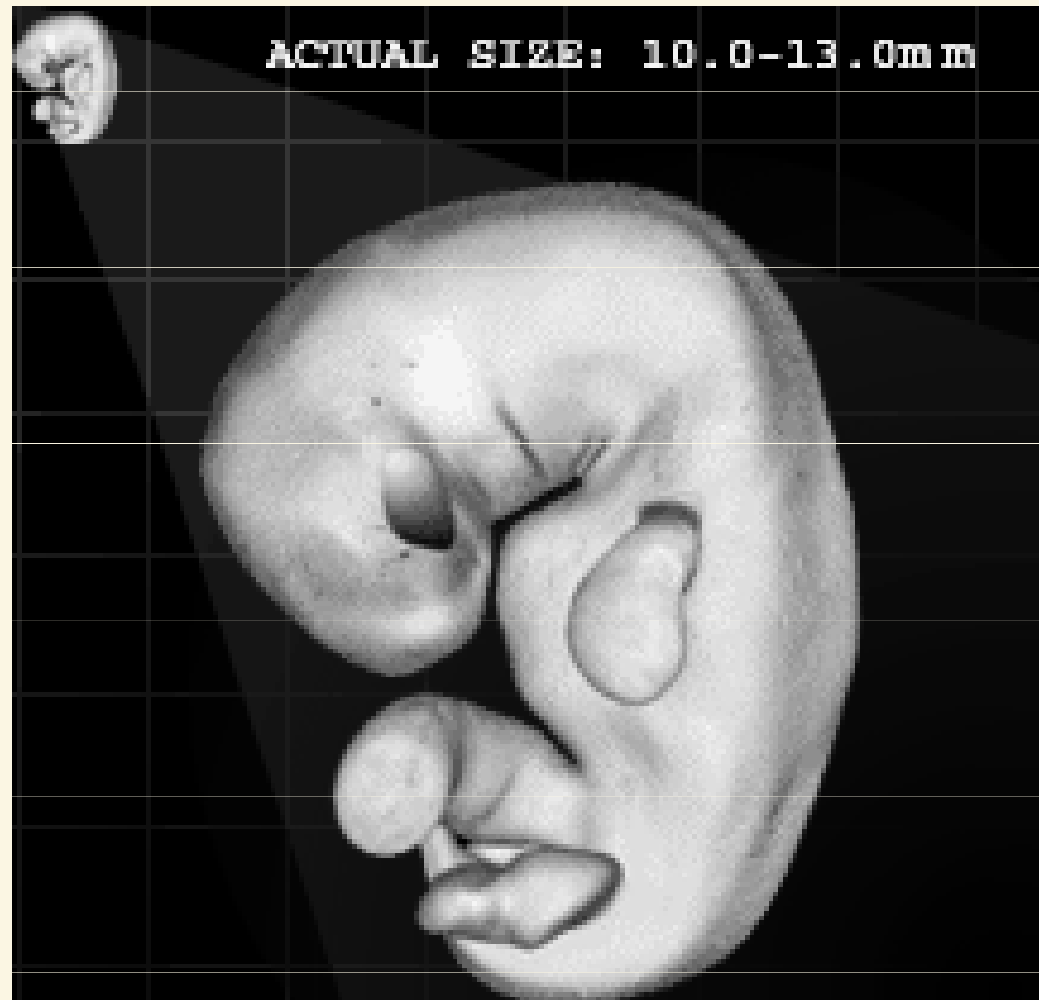


Období embryonální

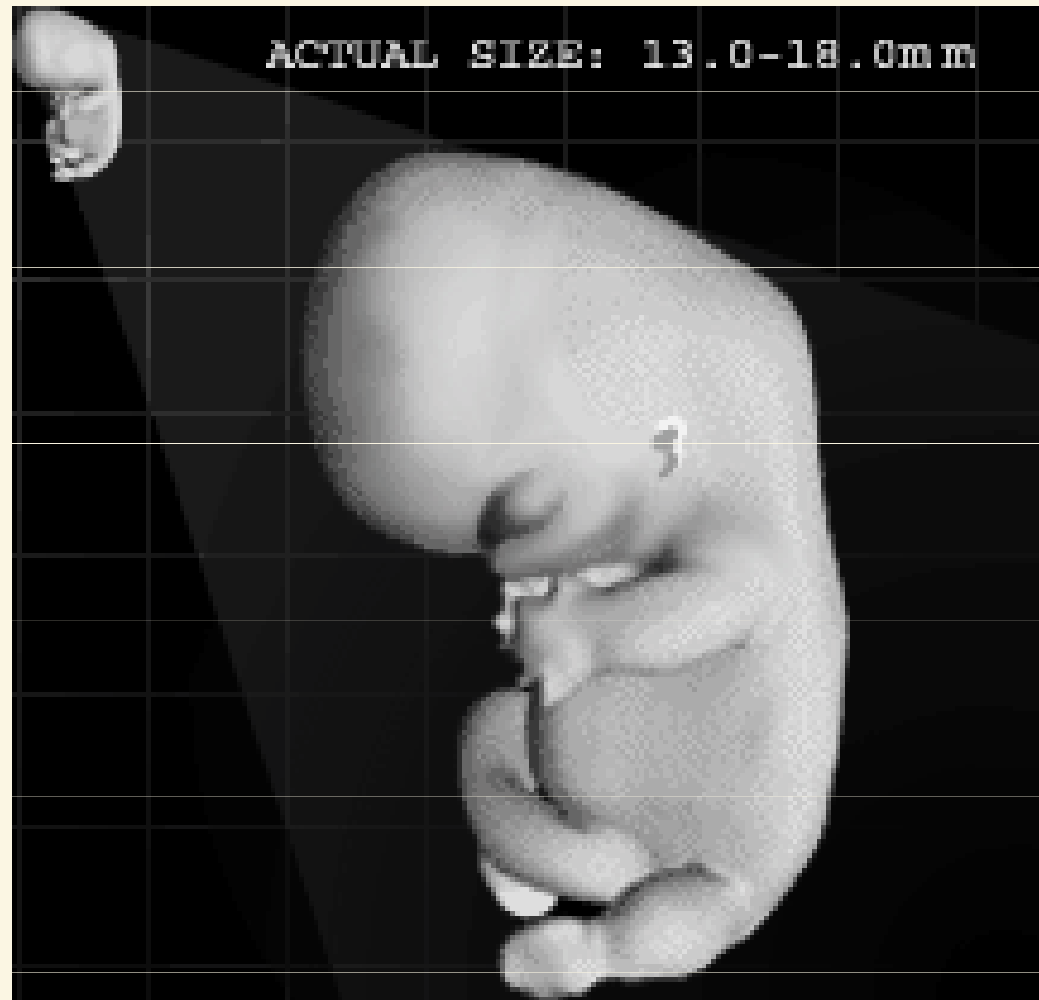
4. týden - konec 12. týdne

Vytvoření základů jednotlivých orgánů.

41 dní



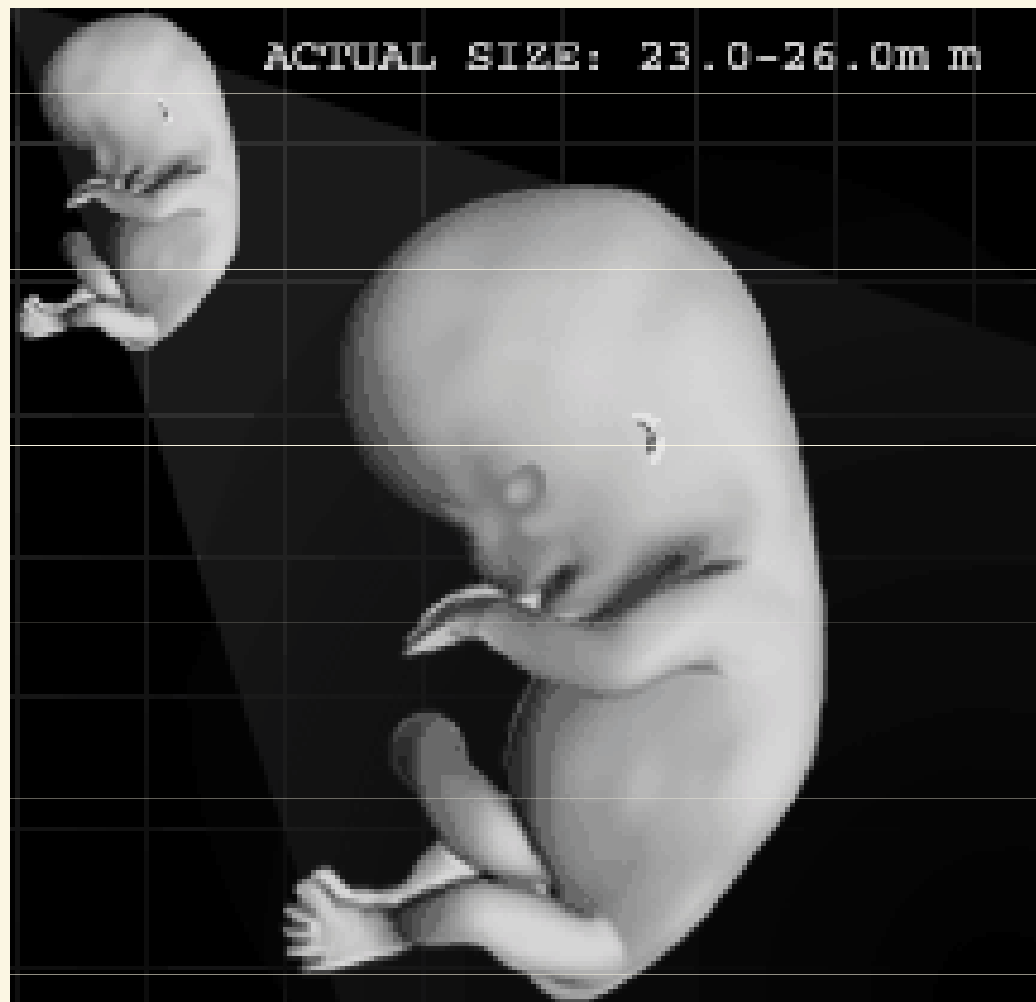
48 dní



52 dní



57 dní

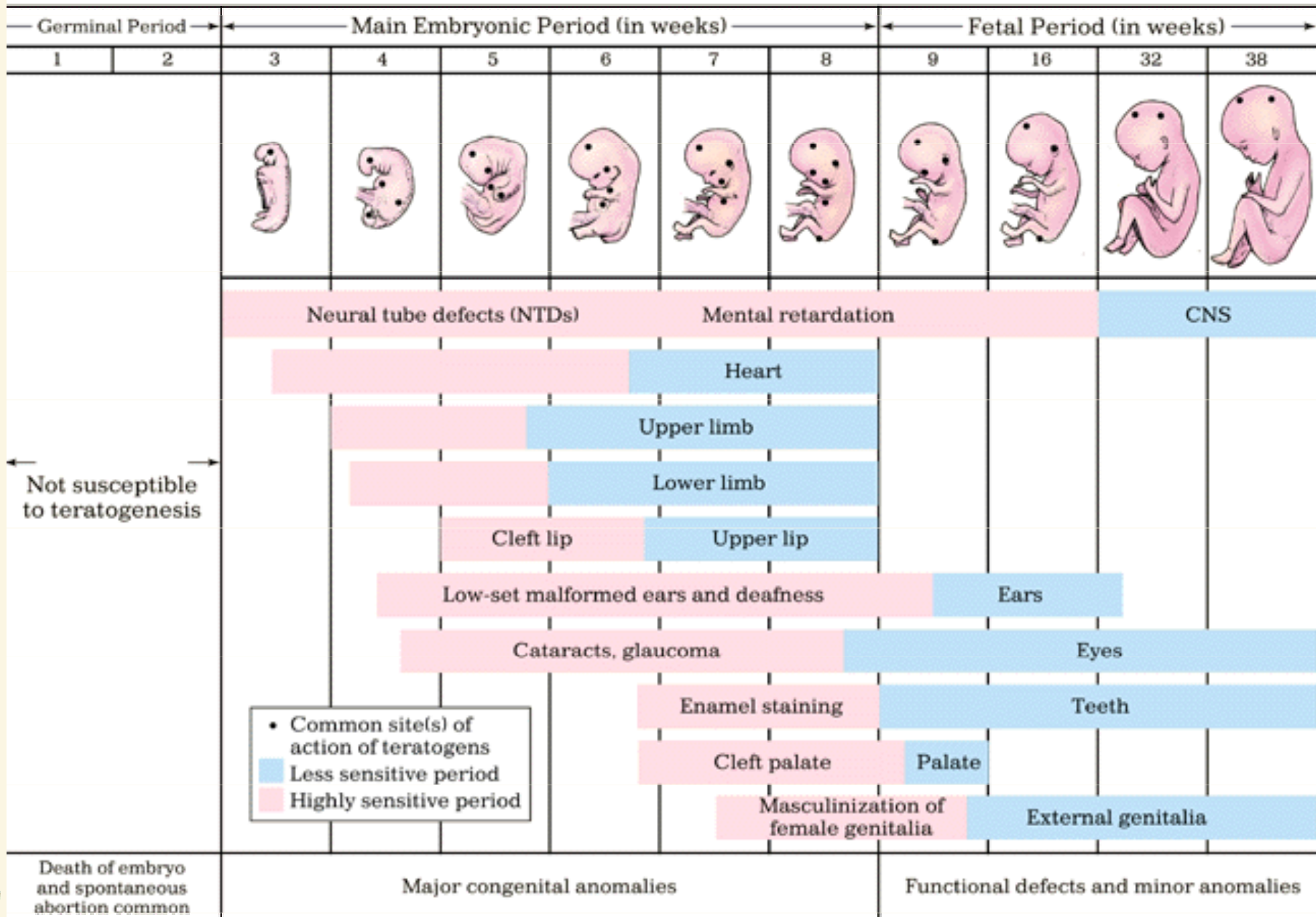


Období fetální

od 8. (nebo 10.) týdne po porod

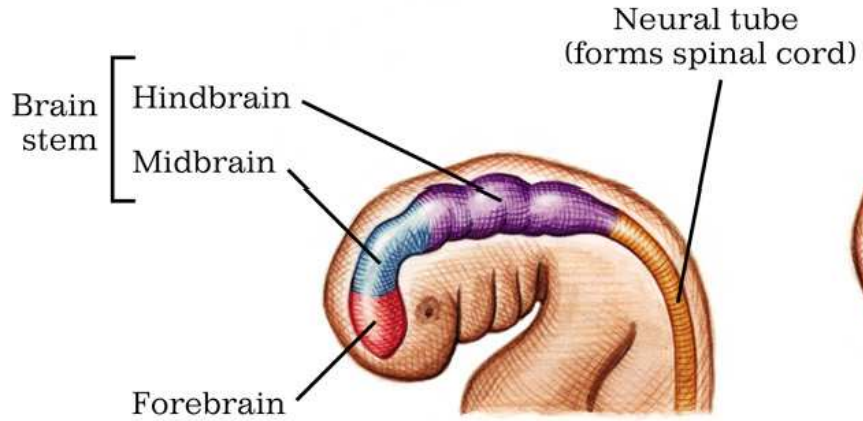
Vývoj orgánových systémů, růst plodu, diferenciacce orgánů.

Birth Defects from Teratogens: Time of Exposure and Effects on Major Organs

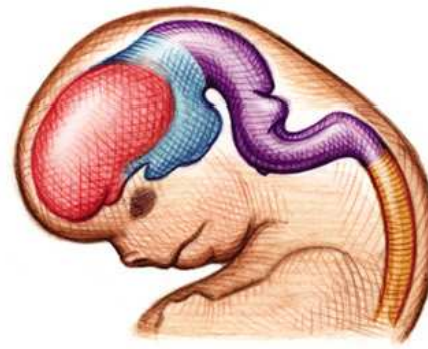


*Pink denotes highly sensitive periods when major birth defects may be produced.

Source: Moore & Persaud, 1996.



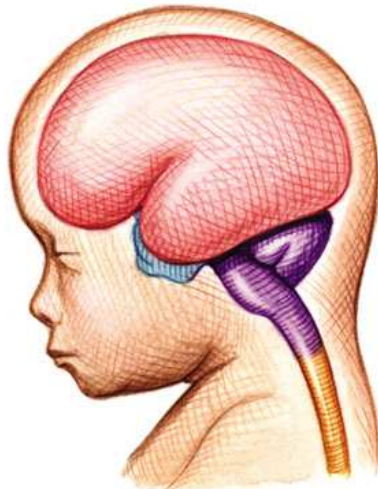
(a) 25 days



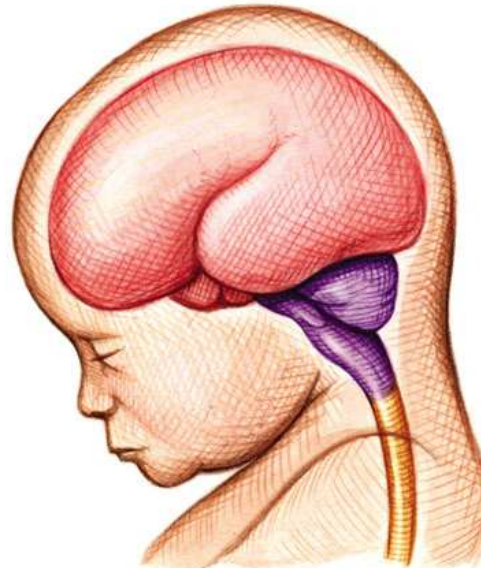
(b) 50 days



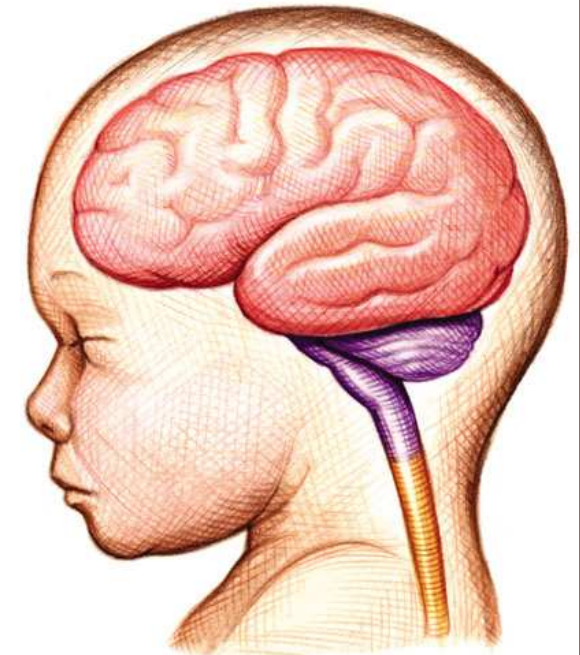
(c) 100 days



(d) 20 weeks



(e) 28 weeks



(f) 36 weeks (full term)

Source: Adapted from Cowan, 1997, p. 116

Prenatální utváření postnatálního vývoje

📄 studium chování plodu

📄 Preyer: 1885 – Spezielle Physiologie des Embryo

📄 Pohyby vznikají dřív než reflexní oblouky

Pohyby

18.-20. týden

pohyby sotva rozeznatelné

záškuby

celkové pohyby

škvtání

izolované pohyby hlavy

otevírání čelistí


protahování se

pohyby očí

Smysly v prenatálním období

 Sluch

 Zrak

 Orální recepce

 Adaptace

12 týdnů	Je možno určit pohlaví dítěte, vyvíjejí se svaly, hlava tvoří polovinu celkové velikosti dítěte.
16 týdnů	První fetální pohyby, pociťované matkou, začátek vývoje svalů, je vytvořeno vysoce komplikované ucho.
20 týdnů	Začínají růst vlasy, plod má již do značné míry lidskou podobu, i když hlava je stále veliká (1/3 těla).
24 týdnů	vývoj očí je dokončen (jsou ale zavřeny), objevují se nehty, chuťové pohárky. Při předčasném porodu je již v tomto stádiu schopno dýchat, i když procento přežití je v tomto věku velice nízké.
28 týdnů	Nervový systém, krev, dýchací systém jsou již dobře vyvinuty. Předčasně narození mívají poruchy spánku a nepravidelné dýchání.
29 - 40 týdnů	Vývoj dalších spojů mezi neurony, přibírání na váze, „dokončování“ tělesného systému.

Shrnutí

- 📄 Plod je brzy připraven k činnosti
- 📄 Plod je aktivní, ovládá a kontroluje své prostředí
- 📄 Plod je schopen sociálních interakcí

Prenatální prostředí matky

📄 Výživa

📄 Léky

📄 Alkohol – FAS

📄 Onemocnění v prvním trimestru

– toxoplazmosa


– zarděnky


📄 Emocionální stav matky


📄 Prostedí


Chromozomální abnormality


 Downův syndrom - 3.6


 20 roků – 1:1900 porodů

 25 – 1: 1200

 30 – 1:900

 33 – 1:600

 36 – 1: 280

 39 – 1:130

 48 – 1: 15

Prenatální diagnostika

 Ultrazvuk

 Alfafetoproteinový test

 Amniocentéza

Screening vitality novorozence

Lékařský (somatický):

Apgarova škála

vzhled (barva), pulz (srdeční rytmus), grimasy (iritabilita), aktivita (svalový tonus), respirace

Zaměřený na chování:

Brazeltonova neonatální škála hodnotí 4 dimenze

1. Interaktivní chování
2. Motorické chování
3. Ovládání fyziologického stavu
4. Reakce na stres

APGAROVA ŠKÁLA

Vzhled Barva		Puls	Grimasy	Aktivita	Dýchání
modrá	0	absence	bez odezvy	absence	absence
tělo růžové, okraje těla modré	1	pomalá	kašláním, kýchání, pláč	slabá , inaktivní	nepravidelná, pomalá
růžová barva	2	rychlá		silná, aktivní	dobrá, pláč

Novorozenecké období (0 - 4/6 t.)

- doba adaptace

Výbava: zákl.reflexy, vrozené způsoby chování, schopnost učení

Porod – má vliv na pozdější adaptaci (Klaus, Kennel, Leboyer, Rank).

Behaviorální stavy novorozence

Brazelton, 6 základních stavů psychiky novorozence:

Hluboký spánek

Lehký spánek (REM)

Dřímota

Klidný bdělý stav

Aktivní bdělý stav

Pláč



Novorozenec reflexy

1. Reflexy, které slouží k přežití
2. Reflexy, které jsou pozůstatkem z dřívějších fylogenetických fází

Adaptační reflexy

- 📄 **Potravné reflexy:** uchopovací, sací, polykací...
- 📄 **Orgánové reflexy:** např. reflex vypouštění moči
- 📄 **Obranné reflexy:** reakce na podněty, jež jsou organismu nepříjemné

Lidské jednoduché reflexy

REFLEX	STIMULACE	CHOVÁNÍ
UCHOPOVACÍ	Dotek na dlaň, případně tlak na toto místo (má svůj protějšek i na dolních končetinách)	Uchopení předmětu, který se dlaně dotýká, nebo na ni vyvolává tlak
PLAVACÍ	Položení dítěte do vody, obličejem dolů	Dítě vykazuje dobře koordinované plavací pohyby
TONICKÝ ŠÍJOVÝ	Dítě položeno na záda	Otočení hlavy na jednu stranu, extenze horní končetiny na té straně, na kterou byla hlava obrácena a flexe druhé horní
BABINSKÉHO (kožní plantární; exteroceptivní)	Tahem ostrého předmětu po planta pedis od paty po laterální hraně směrem k palci	Extenze palce při flekčním postavení zbylých prstů. Tento reflex lze vybavit u kojenců a batolat, v dospělosti je příznakem pyramidové léze.
CHUZE	Držíme dítě pod pažemi, nohy dítěte se dotýkají podložky	Dítě vykonává pohyby podobné chůzi.
MOROŮV (objímací)	Podtrhnutí podložky, na které novorozenec leží, Nečekaný hlasitý zvuk	Rozhození předních končetin, rozevření pěstí, na dolních končetinách zdůraznění flexe.

Ukázky novorozeneckých reflexů



Tonický-šijový reflex



Uchopovací reflex



Ukázky novorozeneckých reflexů

http://library.med.utah.edu/pedineurologicexam/html/newborn_n.html

http://www.youtube.com/results?search_type=&search_query=new+born+reflex&aq=f